

Klasicizmus (svetová literatúra - 17.- 18. storočie)

- Klasicizmus sa chápe ako ostrý opak baroka. Rozvíjal sa súbežne s myšlienkovým hnutím osvietenstvo (viera v osvietený rozum, ten je možné „osvietiť“ poznatkami, vedomosťami). Vzniklo v Anglicku a najviac sa rozvinulo vo Francúzsku. U nás bola osvietenou panovníčkou Mária Terézia.
  - o Ľudovít XIV. (kráľ Slnko)
  - o Cogito ergo sum! (Myslím, teda som) – R. Descartes
- Klasicizmus zdôrazňoval prísne pravidlá aj v umeleckej tvorbe (classicus – dokonalý, vzorový), vzorom dokonalosti zo všetkých predchádzajúcich období sa stala antika. Autori využívali 3 jednoty drámy, členenie žánrov na vysoké a nízke, typizácia postáv, časomiera, písali sa eposy, idyly, ódy, básne...
- Francúzska literatúra:
  - o P. Corneille – Cid – tragédia
  - o J. B. P. Molière – Lakomec – komédia
  - o La Fontaine – básne
- Z tohto obdobia sú tiež zaujímavé diela detskej literatúry –
  - o D. Defoe – Robinson Crusoe,
  - o J. Swift – Gulliverove cesty
- **Klasicizmus – slovenská literatúra (1780 – 1830)**
  - o V tomto období sa začala šíriť **myšlienka slovanskej vzájomnosti (idea slovanstva)**, boli to myšlienky, o ktoré sa opieralo národné hnutie. Zdôrazňovala sa spolupatričnosť slovanských národov, prejavoval sa záujem o slovanské dejiny, slovanskú kultúru a jazyky. Zrod tejto idey nebol náhodný, ale súvisel s tým faktom, že Rusko zvíťazilo v boji proti Napoleonovi, čo vyvolávalo v ostatných slovanských národoch nádej v lepšiu budúcnosť.
  - o Šíriteľmi tejto myšlienky u nás boli: **P. J. Šafárik, J. Kollár.**
- **Pavel Jozef Šafárik -**
  - o Rodák z Gemera, vyštudoval teológiu v nemeckom meste Jena. Pôsobil ako profesor na gymnáziu, ale taktiež ako riaditeľ Univerzitnej knižnice v Prahe. Pochovaný je v Prahe.
  - o Zaoberal sa jazykovedou, históriou, filozofiou, prírodnými vedami a pod.
  - o Písal po nemecky, po česky, odmietal bernolákovčinu a štúrovu slovenčinu.
  - o Tvorba: Literárnu tvorbu začal písaním poézie, vydal tiež zbierku ľudových piesní (chcel oživiť umelú literatúru ľudovou tvorbou). Najdôležitejšie diela sú tie, v ktorých sa venuje dejinám slovanských literatúr.

- **Ján Kollár** - rodák z Turca (okolie Martina, vyštudoval za evanjelického kňaza v nemeckom meste Jena. Dlhý čas pôsobil ako kňaz v Budapešti, na sklonku života ho vymenovali za univerzitného profesora vo Viedni. Tam aj zomrel, jeho pozostatky boli prevezené do Prahy. Z jeho života treba spomenúť 2 fakty, ktoré výrazne ovplyvnili literárnu tvorbu:

- o Počas štúdia v nemeckom meste Jena (Jena sa stala centrom nemeckej mládeže) bol svedkom silných vlasteneckých nálad tejto mládeže, ktoré sa prejavovali aj v podobe nacionalizmu (povýšencstvo, rozpínanosť, podceňovanie iných (aj slovanských) národov. Dokonca na nemeckom území zanikli niektoré slovanské kmene.
- o Počas štúdia v Jene sa zaľúbil do Frederiky Wilhelmíny Schmidtovej, dcéry evanjelického pastora, ktorú za neho nechceli vydať a až po 16 rokoch mohla odísť za Kollárom do Pešti. Literárna tvorba: Básn. zbierka - **BÁSNĚ JÁNA KOLLÁRA** - je to zbierka zneliek-sonetov obsahuje lúboštné (láska k Míne), vlastenecké verše. Niektoré vlastenecké básne cenzúra nedovolila publikovať. K pôvodným znelkám pridával ďalšie, až v roku 1832 vydal básnickú skladbu - SLÁVY DCERA (okolo 600 sonetov), kompozične pozostáva z úvodnej časti Předzpěv a spevov: 1.Sála, 2. Labe, Rén , Vltava, 3. Dunaj, 4. Léthé (slovanské nebo), 5. Acheron (slovanské peklo).
  - Umelecky najhodnotnejší je Předzpěv -z hľadiska obsahu je to elégia (žalospev), autor vyjadruje smútok nad slovanskou minulosťou nad utrpením slovanských národov. Autor nastoľuje aj humanistické myšlienky. Forma úvodnej časti sa nazýva elegické distichon (žalospevné dvojveršie) , autor využíva časomerný prozodický systém (strieda 2 verše, hexameter a pentameter).
  - Jednotlivé spevy spája len veľmi jednoduchá delová línia - je to cesta básnika z Nemecka cez Čechy domov na Slovensko. Na ceste ho sprevádza Mína, ktorá predstavuje ideál slovanskej devy.
  - Sála - obsahuje najmä lúboštné sonety, spomína na časy v Jene, autor vyjadruje aj lásku v národu a pri otázke, koho ľúbi viac, odpovedá, že svoje srdce vytrhne z hrude, rozlomí ho na 2 polovice, jednu dá Míne a jednu vlasti.
  - Labe, Rén, Vltava - smúti nad osudom Slovanov, prechádza totiž územiami, kde kedysi žili, smúti za Mínou, lebo je od nej ďaleko.
  - Dunaj - Prichádza na Slovensko, autor vidí utrpenie, biedu, krivdy. Zjavuje sa mu mŕtva Mína a on tiež túži umrieť.
  - Léthe, Acheron - Mína sa mení na vílu, tá ho sprevádza po slovanskom nebi - v ňom sa nachádzajú významní slovanskí dejatelia a po pekle - v ňom sa nachádzajú všetci odrodilci a neprajníci Slovanov. Celá skladba sa končí Míniným odkazom, aby sa poučili a milovali svoj národ: „*Peklo zrádcúm, nebe Slávúm verným!*“
  - Predspev – **Časomerný veršový systém** (ďalšie sú Sylabický VS – Štúrovci a romantizmus, Sylabotonický VS - realizmus)
    - Používaný v antike a klasicizme
    - Meria sa časom striedanie dlhých a krátkych slabík, dlhé slabiky môžu byť:
      - o Prirodzene dlhé
      - o Dlhé polohou – Kvôli tomuto sa v Slovenčine neujal
    - Časomerný rozbor dvojverša:
      - o – = dlhá slabika
      - o U = krátka slabika
      - o –U = trochej
      - o –UU = daktyl
      - o – – = spondej
      - o *Aj zde leží zem ta před okem mým slzy ronícím,*
 – U U|– – |– U U |– – |–UU|– –
      - o *Někdy kolébka, nyní národu mého rakev.*
 – U U|– U U|–//–UU|– U U|–

Elegický distichon (Žalospevné dvojveršie)
 1. verš musí byť 6 stopový
 2. verš musí byť 5 stopový

- Ďalšie diela: **O LITERÁRNÍ VZÁJEMNOSTI MEZI KMENY A NÁŘEČÍMI SLAVSKÝMI** - dielo, v ktorom vysvetľuje program kultúrneho zblíženia Slovanov, uznával napríklad 4 spisovné jazyky (nárečia) - ruský, československý, poľský, srbochorvátsky, preto sa dostal do sporu napr. s mladšou generáciou slovenského národa, ktorá chcela vytvoriť vlastný spisovný jazyk.
  - **NÁRODNIE ZPIEVANKY** - zozbierané ľudové piesne.
- **JÁN HOLLÝ** - rodák z Borského Mikuláša, vyštudoval teológiu v Trnave, pôsobil ako katolícky kňaz, najdlhšie v Maduniciach pri Piešťanoch. Tam ho navštevovali štúrovci. Štúr, Hurban, Hodža ho tu navštívili aj vtedy, keď sa rozhodovali o uzákonení spisovnej slovenčiny na základe stredoslovenského nárečia.. Hoci Hollý celé svoje dielo vydal v bernolákovčine, schválil im ich rozhodnutie. V roku 1843 fara vyhorela, Hollý takmer prišiel o zrak, odišiel k priateľovi Lackovičovi na Dobrú Vodu, kde zomrel. **Literárna tvorba:**
- Hollý je považovaný za prvého veľkého slovenského básnika. Jeho tvorba začala prekladmi diel antických autorov. Potom písal pôvodné práce. napísal 3 eposy:
    - **SVATOPLUK** - spracúva historický námet z 9. storočia (Veľká Morava), skladá sa z 12 spevov, na začiatku každého spevu je krátke naznačenie deja. Príbeh tvorí boj Svätopluka a jeho víťazstvo na Devíne nad nemeckými vojskami.
    - **CIRILLO-METODIADA** - spracúva historický námet z 9. storočia, má 6 spevov a pojednáva o príchode Cyrila a Metoda na Slovensko. V diele vyzdvihol ich prínos.
    - **SLÁV** - dej eposu nemá historický základ, je vymyslený, má 6 spevov, Sláv je hlavná postava eposu, ktorý sa postavil na čelo Tatrancov (Slovákov) a tí porazia kmeň lúpežných Čudov.
    - Všetky 3 eposy boli napísané podľa vzoru antických eposov. Autor eposy nazýva víťazské básne (bohatierske eposy).
  - Ďalším dielom sú **SELANKY** - idylické básne kratšieho rozsahu, ktoré sú oslavou života v prírode, obrazom voľného života pastierov a roľníkov, ktorí sa venujú práci spevu, hrám -
    - Tak do poézie vstupuje slovenský ľud, napriek tomu, že forma selaniek je antická.
- **JÁN CHALUPKA** - je to starší brat významného slovenského romantického spisovateľa Sama Chalupku. Pôsobil ako učiteľ, evanjelický kňaz, ovládal 10 jazykov. S jeho menom sa spájajú začiatky slovenského divadla. Jeho divadelné hry sa hrávali najmä v Liptovskom Mikuláši, kde v roku 1830 Gašpar Fejérpataky-Belopotočský založil ochotnícky divadelný spolok.
- Prvé stále Slovenské divadlo (Slovenské národné divadlo) vzniklo až v roku 1919 (1918 vznik ČSR), v roku 1919 vznikla aj prvá vysoká škola (Komenského) a obnovila sa Matica slovenská v Martine.
  - Ďalšie divadlá:
    - Bábkové,
    - Divadlo Thália v Košiciach (pre maďarskú národnostnú menšinu),
    - Národné v Košiciach
    - Divadlo Jonáša Záborského v Prešove
    - Spišské divadlo
- **Literárna tvorba:**
- Autor písal veselohry. Prvá a najúspešnejšia hra: **KOCÚRKOVO ALEBO LEN ABY SME V HANBE NEZOSTALI** - hra sa odohráva v malomestskom prostredí, približne v prvej tretine 19. storočia. Autor zobrazil pomocou humoru, satiry a ironie rôzne spoločenské vrstvy malomesta. Reprezentujú ich tieto postavy:
    - Pán z Chudobíc - zeman, nemajetný, ktorý pôsobil ako inšpektor, hoci bol nevzdelaný. Je Slovák, no obdivuje Maďarov, maďarčinu, používa ju, no neovláda.

- Majster Tesnošil - čižmársky majster, chce patriť aj so svojou rodinou do panskej spoločnosti, napodobňujú život vyšších vrstiev, no zanedbávajú svoje remeslo, v práci nenapredujú. Jeho typickou črtou je odrodilstvo. Jeho rodina zase reprezentuje ďalšie negatívne vlastnosti: klebetníctvo, egoizmus, neúprimnosť, honbu za majetkom.
- Učiteľ Sloboda - reprezentuje inteligenciu, je vzdelaný, ovláda cudzie jazyky, odmieta odnárodňovanie, hrdý Slovák, no váži si maďarčinu a maďarskú kultúru.
- Dej sa točí okolo príchodu nového učiteľa do Kocúrkova. Všetky mamičky sú v strehu, chcú ho získať za zaťa. Učiteľ Sloboda sa nakoniec zaľúbi, no jeho vyvolenou je Ľudmila, dcéra učiteľa. Ich láska je úprimná, na rozdiel od Tesnošilovcov, ktorí naďalej žijú pokrytecky a robia všetko preto, len aby v hanbe nezostali.

- **BERNOLÁK** – pozri vývin jazyka
- **FÁNDLY** – ako prvý v praxi používal Bernolákovčinu, bol autorom ľudovýchovnej literatúry – rady pre ľudí (bylinkárstvo, poľnohospodárstvo)
- **BAJZA** – napísal prvý slovenský román – **René mláďenca príhodi a skúsenosti**, navrhol si vlastný pravopis (zostal len pokusom), sporil sa s Bernolákom o tom, ktorý pravopis je lepší: neuspel, nemal dostatok vedomostí a nebol dostatočne vzdelaný